

A wide-angle photograph of a snowy mountain landscape. In the foreground, two reindeer are silhouetted against the bright snow as they stand on a ridge. The background shows a vast, snow-covered mountain slope under a sky filled with soft, grey clouds. The overall color palette is dominated by the white of the snow and the blue-grey of the sky and shadows.

JÄMTLAND
ALKOHOLENS
SAMHÄLLSKONSEKVENSER

OM STUDIEN

Ramboll har på uppdrag av Systembolaget genomfört en studie av alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser på regional nivå. I följande rapport redovisar vi vår kartläggning av alkoholens samhällskostnader och samhällsnyttor under 2017 för Jämtland. Studien syftar till att öka förståelsen för alkoholens samhällskonsekvenser inom en region och identifiera hur konsekvenserna skiljer sig mellan olika regioner.

Eftersom alkoholens konsekvenser är spridda över många delar av samhället har vi kartlagt de områden som har kostnader och nyttor till följd av alkohol i Jämtland.

Vi har räknat på alkoholens:

- kostnader för sjukdomar, skador och missbruk inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten
- kostnader för produktionsbortfall, till exempel till följd av sjukfrånvaro och förtida dödsfall
- kostnader till följd av brottslighet
- inverkan på människors livskvalitet
- ekonomiska spridningseffekter för företag och arbetstillfällen

Figur 1. Exempel på hur alkoholkonsumtion innebär samhällsekonomiska kostnader överallt i samhället

ALKOHOLENS REGIONALA KONSEKVENSER ANALYSERAS PÅ DJUPET

Det saknas tidigare studier om alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser på regional nivå, vilket gör följande rapport unik. Många regioner och länsstyrelser följer alkoholkonsumtionen i sitt län, men saknar en bild över vilka kostnader alkoholkonsumtionen medför. Regionerna följer vanligtvis den alkoholrelaterade sjukdomsbördan genom indikatorn *Alkoholindex* som Socialstyrelsen årligen sammanställer. Såväl regioner som länsstyrelser använder Alkoholindex för att följa utvecklingen av folkhälsan i regionen. Men indexet fångar enbart de sjukdomar som enbart uppstår av alkoholkonsumtion. Flera diagnoser som delvis beror på alkoholkonsumtion ingår inte, till exempel flera cancerdiagnoser. Detta resulterar i att kostnaderna underskattas systematiskt.

I denna studie kan vi ge en bild av hela sjukdomsbilden och kostnaderna. Ett exempel på det är att vi inkluderar samtliga diagnoser som i olika grad har att göra med alkoholkonsumtionen, vilket inte är vanligt i andra studier.

ALKOHOLKONSUMTION I JÄMTLAND

Invånare i Jämtland konsumerar i genomsnitt 7,93 liter alkohol per person och år (2017). Det innebär att alkoholkonsumtionen i regionen är relativt låg jämfört med andra regioner i landet. Invånare i Sverige konsumerar i genomsnitt 9,04 liter alkohol per år. Även antalet dryckestillfällen är färre i Jämtland än i övriga landet. Under 2017 var antalet dryckestillfällen 24 procent lägre än i riket i genomsnitt. Däremot är andelen som intensivkonsumerat under de senaste 30 dagarna, det vill säga druckit mer än fem glas vid ett tillfälle, 30 procent, vilket är högst i landet tillsammans med Stockholm. Det kan jämföras med rikssnittet på 27 procent.

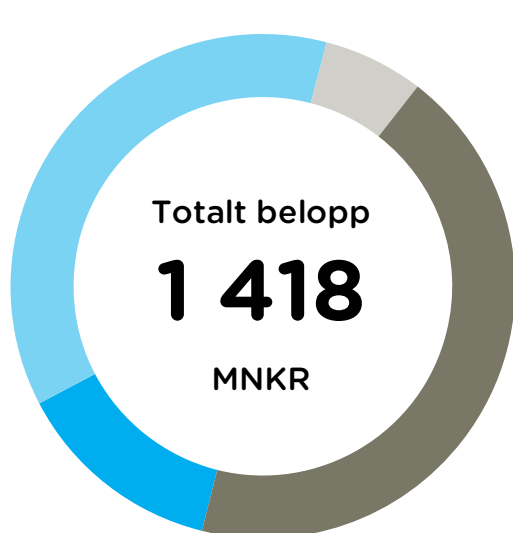
7,93
liter per invånare

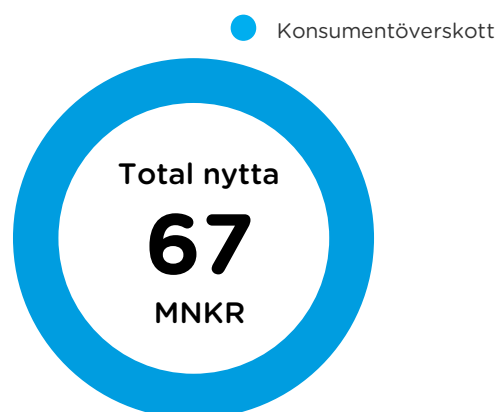
30 %
drack mer än 5 glas
de senaste 30 dagarna

Av invånarna i Jämtland har 13 procent av männen och 6,5 procent av kvinnorna en riskfylld alkoholkonsumtion. Det innebär att regionen ligger nära genomsnittet för andel invånare med riskfylld konsumtion. Andelen är fyra procent högre för män och 29 procent lägre för kvinnor än genomsnittet. I Jämtland uppger 14 procent av invånarna att de inte dricker alkohol, vilket går att jämföra med rikssnittet 16 procent.

De totala kostnaderna uppgår till 1 418 miljoner kronor. Nyttorna uppgår till 67 miljoner kronor. Kostnaden per capita motsvarar 10 923 kronor, vilket är tio procent högre än rikssnittet. Nyttorna uppgår till 508 kronor per capita.

- Vård och behandling
- Produktionsbortfall
- Brottslighet
- Livskvalitet

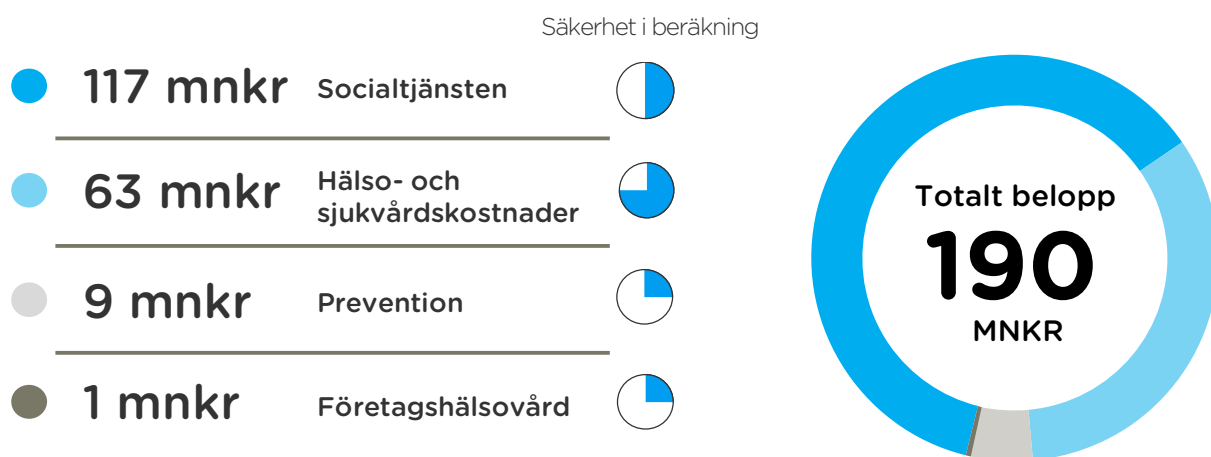

KOSTNADER

Vård och behandling

Kostnader för vård och behandling motsvarar de resurser som läggs på behandling av individer med alkoholrelaterade diagnoser. Kostnaderna uppstår framför allt i primärvården, öppenvården, slutenvården och socialtjänsten. Vi räknar även på kostnader för företagshälsovård, forskning och förebyggande arbete inom alkoholområdet.

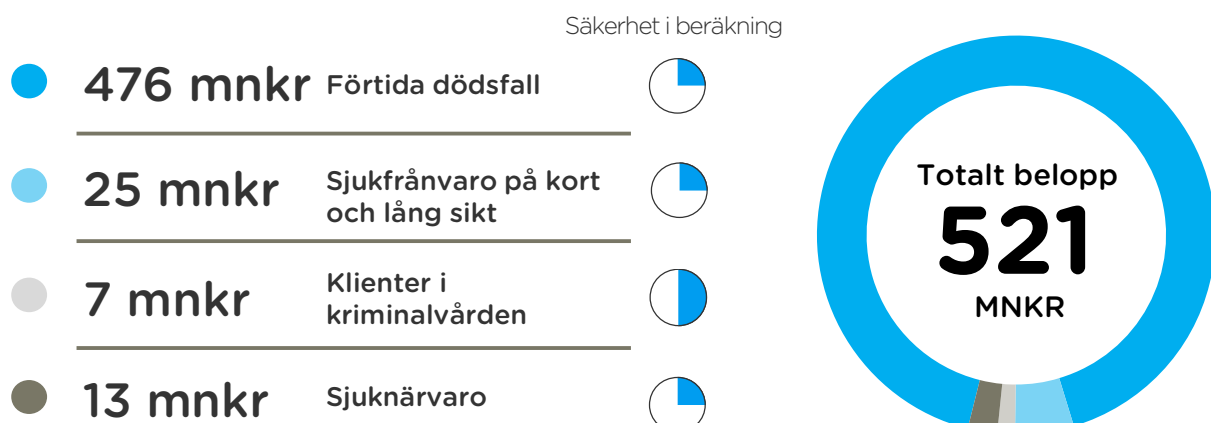
De samlade alkoholrelaterade kostnaderna för vård och behandling i Jämtland uppgår till 190 miljoner kronor (2017), vilket motsvarar 1 467 kronor per invånare i regionen. Kostnaderna är 16 procent högre än riksgenomsnittet. Majoriteten av kostnaderna är kostnader för socialtjänsten, vilket ligger i linje med övriga regioner. Det som utmärker Jämtland är de relativt höga kostnaderna per capita för socialtjänsten. Kostnaderna för socialtjänsten är fjärde högst i riket.

Produktionsbortfall

De resurser samhället inte kan använda till följd av alkoholkonsumtion blir en kostnad och den kallar vi för produktionsbortfall. Produktionsbortfall består av nedsatt produktionsförmåga på jobbet till följd av bakfylla (sjuknärvaro), samt sjukfrånvaro på grund av att någon är sjukskriven eller dör i förtid av en alkoholrelaterad diagnos. I våra beräkningar ingår även produktionsbortfall för klienter inom kriminalvården som avtjänar fängelsestraff där alkohol på något sätt har haft med brottet att göra.

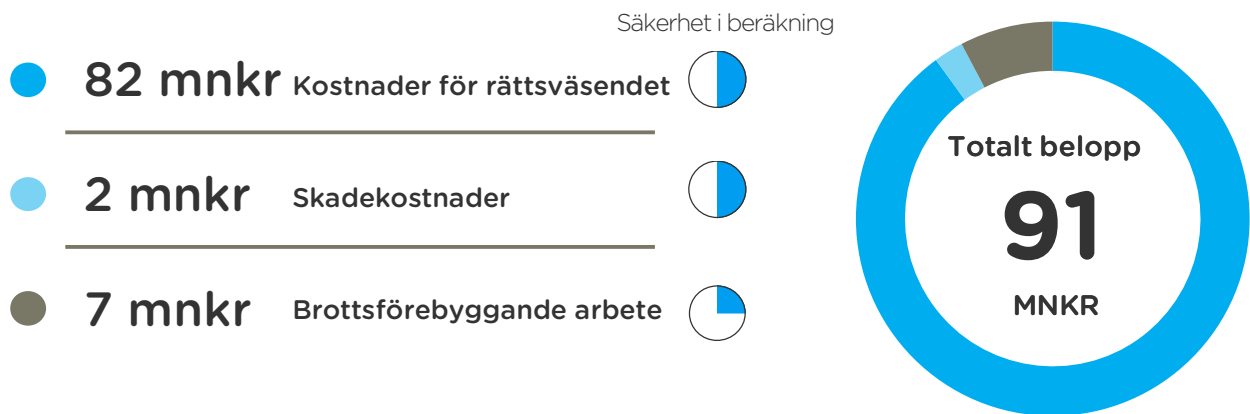
De samlade kostnaderna för produktionsbortfall i Jämtland uppgår till 521 miljoner kronor (2017), vilket motsvarar 4 017 kronor per invånare i regionen. Kostnaderna är nio procent högre än riksgenomsnittet. Majoriteten av kostnaderna gäller kostnader för förtida dödsfall, vilket ligger i linje med övriga regioner. Att kostnaderna för produktionsbortfall är högre per invånare i Jämtland jämfört med riksgenomsnittet kan bero på att det skett fler förtida dödsfall per invånare i Jämtland än i andra regioner. Detta medför i sin tur att kostnaderna för produktionsbortfallet från förtida dödsfall blir högre.

KOSTNADER

Brottlighet

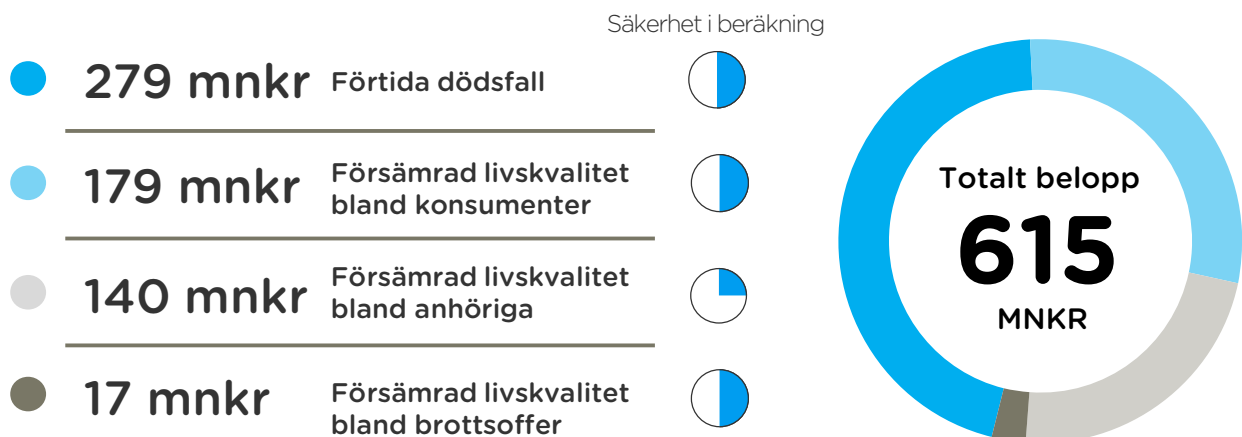
De kostnader som uppkommer till följd av alkoholrelaterad brottlighet uppstår både innan och efter ett alkoholrelaterat brott har begåtts. Vi har fångat upp de många led där kostnader uppstår genom att i beräkningarna inkludera både brottsförebyggande arbete, egendomskostnader och rättsväsendets kostnader. De samlade kostnaderna för alkoholrelaterad brottlighet i Jämtland är 91 miljoner kronor (2017), vilket motsvarar 701 kronor per invånare i regionen. Detta är i linje med rikssnittet. Majoriteten av kostnaderna gäller kostnader för rättsväsende, vilket stämmer överens med övriga regioner.

Livskvalitet

Utöver direkta och indirekta kostnader uppstår även intangibla kostnader eller konsekvenser av alkoholkonsumtion. Intangibla kostnader har ingen direkt koppling till resurser, utan är värden på negativa konsekvenser som till exempel smärta och oro. Det gäller exempelvis lidande eller smärta som uppstår av sin egen eller en närståendes konsumtion av alkohol, för den som blir eller riskerar att bli utsatt för alkoholrelaterade brott, samt förlorad livskvalitet av förtida dödsfall.

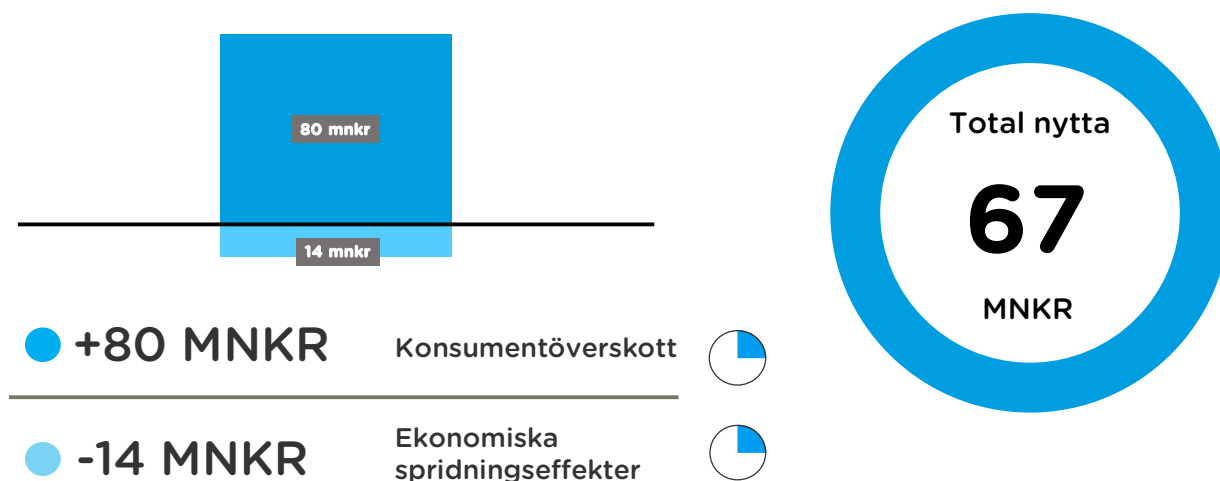
Vi uppskattar de samlade intangibla kostnaderna av förlorad livskvalitet i Jämtland till 615 miljoner kronor (2017). Det motsvarar 4 738 kronor per invånare i regionen. Detta är tio procent högre än rikssnittet. Majoriteten av kostnaderna gäller kostnader av förtida dödsfall, vilket ligger i linje med övriga regioner.

NYTTOR

Alkoholens nyttor delas upp i två huvudsakliga kategorier: ekonomiska spridningseffekter och konsumenternas upplevda nytta. De ekonomiska spridningseffekterna handlar i första hand om de fördelar som alkoholindustrin tillför samhällsekonomin i form av arbetstillfällen, produktionsvärde och handel. Konsumenternas upplevda nytta – som även kallas *konsumентöverskott* – är konsumenternas subjektiva känsla av tillfredsställelse som uppstår när de dricker alkohol. Värderingen av alkoholens nytta görs under antagandet att alkoholkonsumtionen och dess produktion istället ersätts av konsumtion och produktion av nöjen och livsmedel. Därför kan nyttovärderingen vara negativ.

Vi uppskattar att alkoholens samlade nyttoeffekter i Jämtland uppgår till cirka 67 miljoner kronor (2017), vilket motsvarar cirka 508 kronor per invånare i regionen. Detta är cirka 33 procent under genomsnittet per invånare i Sverige. Nyttoeffekterna i Jämtland utgörs av konsumentöverskottet – det vill säga uppskattningen av konsumentens upplevda nytta – vilket också är fallet i andra regioner. Sett till nyttan utifrån perspektivet ekonomiska spridningseffekter, uppskattas istället en negativ nytta utifrån beräkningsantagandet att alkoholkonsumtion och dess produktion istället ersätts av konsumtion och produktion av nöjen och livsmedel. Med andra ord är de alkoholrelaterade näringarna som samlad sektor mindre viktig för Jämtlands ekonomi än vad de är i många andra regioner.

SÄRSKILT OM REGIONENS ARBETE

Länet arbetar aktivt med alkoholprevention men omfattningen varierar mellan kommuner

Enligt företrädare från Region Jämtland-Härjedalen sker en stor del av det förebyggande arbetet på kommunal nivå. Det finns stora skillnader mellan kommuner gällande hur stort fokus alkoholfrågorna får. Vissa kommuner har sedan länge utvecklat metoder för hur preventivt arbete ska ske inom kommunen. Andra kommuner prioriterar alkoholfrågorna lägre till förmån för andra frågor. Ofta beror skillnaderna på kommunens storlek, ekonomiska förutsättningar och hur de väljer att fördela resurser.

Flera kommuner har delegerat ansvaret för alkoholfrågor och det förebyggande arbete till en tjänsteperson, med målet att denne ska kunna arbeta aktivt och fokuserat med enbart dessa utmaningar. Enligt företrädare från regionen har det i flera fall resulterat i att alkoholfrågan bara blivit en del av ett större ansvar som läggs på medarbetaren och att det aktiva arbetet har uteblivit.

Kontinuerligt arbete inom kommuner och riktade insatser mot unga, men svårt att avgöra om arbetet har effekt

Enligt företrädare för Region Jämtland-Härjedalen har det initierats flera satsningar på kommunal nivå för att minska alkoholkonsumtionen bland unga. Under de senaste åren har en nedgång i konsumtionen bland unga observerats. Huruvida nedgången i konsumtion beror på de aktiva insatserna eller är ett resultat av en bredare social förändring är dock svårt att svara på. Flera kommuner efterfrågar möjligheten att på olika sätt mäta effekten av deras förebyggande arbete, då detta skulle hjälpa dem att fatta beslut i budgetförhandlingar och liknande processer.

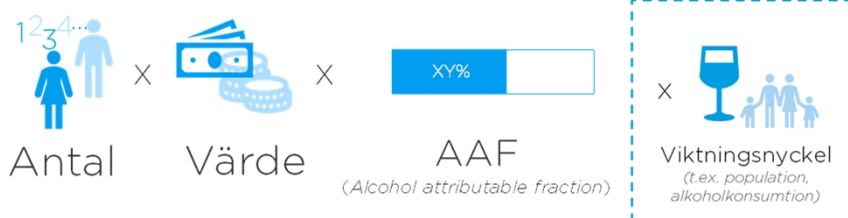
Bildkälla: Magnus Olin, unsplash.com

MER OM STUDIEN

Den här studien tar sin utgångspunkt i Rambolls studie från 2019, Alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser, som är den senaste studien som har uppskattat alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser på nationell nivå. Vi har utgått till stor del från samma data och statistik som i Rambolls studie från 2019, men fördelat dem på respektive region

Så här har vi räknat

Vi har i huvudsak använt oss av metoden cost-of-illness, COI, i våra beräkningar. Syftet med metoden är att identifiera skadliga effekter av alkoholkonsumtion, kvantifiera dem och ge dem ett värde i kronor och ören. I vår studie har vi även tagit hänsyn till positiva effekter på liknande sätt, exempelvis genom att ta hänsyn till arbetstillfällen inom näringar som säljer alkohol och relaterade varor. De ekonomiska spridningseffekterna av alkoholkonsumtion har beräknats genom input-output-analys. Individens nytta från konsumtion har vi värderat genom välfärdsanalys.

Vi har huvudsakligen baserat våra beräkningar på tre parametrar: antal, värde och AAF. AAF står för *Alcohol attributable fraction* och anger andelen av konsekvenserna som är alkoholrelaterade.

För att beräkna de regionala konsekvenserna har vi använt oss av regionala siffror t.ex. antal sjukdomsfall, brott eller dödsfall. Men vi har också använt *värdet* av kostnaderna t.ex. kostnaden för ett vårdtillfälle i en region. I de fall regional uppdelning i data saknas har vi använt oss av olika parametrar för att vikta det nationella resultatet.

Det finns osäkerheter i beräkningarna

Inom varje område har vi bedömt hur hög validiteten är i beräkningarna. Validiteten ger oss en uppfattning om hur väl beräkningarna visar alkoholens samlade konsekvenser. Vi har då bedömt hur väl beräkningarna fångar in fullständigheten och reliabiliteten i det som vi försöker att beräkna. Fullständigheten gäller hur heltäckande resultaten är, det vill säga om vi tar hänsyn till alla kostnader respektive nyttor. Reliabiliteten gäller hur tillförlitliga våra beräkningar är. Om våra beräkningar bygger på exakta kostnadsuppskattningar är reliabiliteten hög. Om vi har behövt göra många antaganden är reliabiliteten låg.

